

Toulky novoměstskou historií

Pro přátele českých dějin

Vážení učitelé, milé děti, přátelé historie!

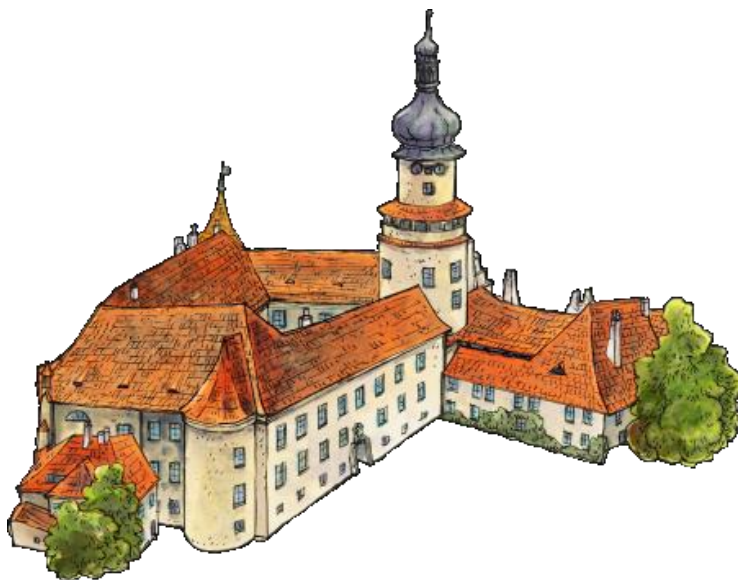
Historie je prý učitelkou života, v současné době ale neprožívá právě snadné období. Domníváme se, že znát dějiny místa, odkud člověk pochází, je jedním ze základů lidských potřeb. U člověka je důležité od dětských let rozvíjet potřebu sounáležitosti i toho, že někam patří. Rozhodli jsme se proto vytvořit soubor nazvaný „Toulky novoměstskou historií“ a pomoci všem, kteří mají snahu dějiny Nového Města nad Metují dětem přiblížit.

Jak říkal náš známý historik Dušan Třeštík: „Abychom pochopili příběh historie, musíme znát fakta.“ V žádném případě ale nejde o vyčerpávající historii města, víme, že na to nezbývá v rámci výuky mnoho času. Naleznete zde především nejstarší historii, která bývá pro děti nejzajímavější, dále dramatické události, zajímavé osobnosti a místa. Úkoly jsou časově nenáročné. Pro jakou věkovou kategorii je materiál určen? Domníváme se, že žáci čtvrtých tříd už většinu úkolů zvládnou. Horní omezení neexistuje.

Materiál má tři části. První je složena z textů o novoměstské historii. Ty jsou určeny pro učitele i děti jako zdroj informací. Z nich pak vycházejí pracovní listy. Materiál se dá využít i jako domácí úkol, žáci ho zvládnou vypracovat samostatně. Druhý oddíl tvoří novoměstská zastavení. V ideálním případě se dají využít při historických vycházkách, jsou vázána na konkrétní místo ve městě. Snažili jsme se je doplnit větším množstvím úkolů, aby měl učitel možnost výběru a také byl inspirován pro tvorbu vlastních. Zastavení se díky obrazové příloze dají řešit i ve třídě. Ve třetí části jsou kvízy z novoměstské i české historie.

Přejeme příjemnou zábavu všem a věříme, že pro Vás bude zajímavé odhalit roušku tajemství jednotlivých historických událostí, osob a míst, nacházejících se v Novém Městě nad Metují.

Mgr. Markéta Poláčková, Mgr. Václav Nýč

I.

Novoměstská historie

+

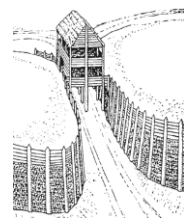
pracovní listy

Čoušky novoměstskou historií

Před založením města

Paleolit, starší doba kamenná, tedy období zhruba před 30 000 lety, se našemu regionu víceméně vyhnulo, nálezy chybí. Zaledněné Krkonoše a bažiny pod nimi nebyly nejvhodnějším místem pro život tehdejších lidí. Proto nejbližší nálezy známe z Českého ráje. Vše se změnilo o pět tisíc let později. Z mladší doby kamenné (mladšího paleolitu) již nálezy máme, dokonce z několika míst – okolí Hradce Králové, Dobrušky, Novoměstska. Jde o kamenné nástroje a opracované kosti zvířat.

Nás ovšem zajímá především okolí našeho města a dvě hradiště, která se nachází blízko sebe. Když se podíváme směrem od Zázvorky přes Metuji, uvidíme kopec, který se tak jmenuje - Hradiště. V některých pramenech se o něm dokonce hovoří jako o velmi starodávné osadě, ale důkazy nejsou. Našla se zde ale řada předmětů, které vypovídají o osídlení tohoto kopce dávno před založením města. Jde především o dvě bronzové sekýrky, spony, střepy nádob. Vlastní hradiště bylo vybudováno na západním konci a uzavíralo plochu asi 300 m dlouhou a 75 m širokou. Vybudovaný obranný val se dnes jeví jako terénní vlna. Podle archeologů patří tyto nalezené předměty do období zhruba 1 000 let před Kristem. Zbraní a jejich úlomků bylo nalezeno málo. Bylo to tedy zřejmě spíše období klidu, žádný vnější nepřítel neexistoval a Hradiště mělo význam pro hospodářství a obchod. Směrem k horám se za Hradištěm táhne ještě několik dalších návrší a i zde byly nalezeny předměty různého stáří. Místo současného náměstí bylo hradištěm, které bylo pro svou výhodnou polohu osídleno již dávno před rokem 1501. Byly zde nalezeny předměty, které dokládají osídlení již kolem roku 900 před Kristem, patří lužické kultuře. Jde o bronzové spony, keramické úlomky, byl nalezen i hrob s urnou. Obě hradiště existovala současně. Zdá se dokonce, že hradiště na Husově náměstí bylo osídleno dříve. V pátém století před Kristem přicházejí na naše území Keltové, kteří byli mimo jiné nositeli tzv. laténské kultury, kultury vyšších vrstev. Vznikají i oppida, památek na tuto dobu je ale v našem kraji poměrně málo.

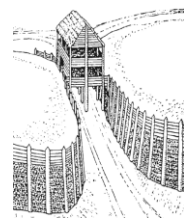
Víte, že ...

- Slezská kultura patří do kultury lidu popelnicových polí? Tito lidé zakládali velká pohřebiště složená z popelnic.
- Keltové vynalezli kalhoty? Postavili první zpevněné cesty? Platili penězi?
- Jednou z nejviditelnějších stop po Keltech je název řeky Metuje? Kořen slova je MEDH, což znamená střed, tedy něco jako střední řeka. I v Litvě je střední řeka, jmenuje se MEDUJA.

Toulky novoměstskou historií

Před založením města

1. Zopakujte si, jak se nazývají jednotlivá období nejstarších lidských dějin, která jsou pojmenována podle materiálu, kterého lidé využívali.

a) První z nich je dlouhé období nejméně od 3 000 000 let před Kristem až 3 000 let před Kristem. Z používaného materiálu pravěcí lidé vyráběli především jednoduché nástroje na řezání a zbraně. Lidstvo se začalo rozšiřovat ze savan Jižní Afriky do zbytku světa.

doba _____

b) Druhé období najdeme mezi třetím až prvním tisíciletím před Kristem. Došlo k velkému rozvoji zemědělství a domestikaci zvířat. Materiál se získával tavením a sloužil k výrobě nástrojů, zbraní a šperků.

doba _____

c) Třetí období začíná kolem prvního tisíciletí před Kristem. Materiál sloužil k výrobě rozličných nástrojů a zbraní. V této době došlo ke změně technik v umění, náboženství i v technikách zemědělství.

doba _____

2. Názvy tří důležitých materiálů jsou ukryty v šestisměrce.

S	L	Í	D	A	Z
G	O	F	F	U	N
Ž	E	L	E	Z	O
L	Í	M	E	C	R
N	E	M	Á	K	B
O	T	Á	L	B	Q

Badatelské úkoly:

Najděte v literatuře alespoň jednu pověst pojednávající o původu jména řeky Metuje. Vzpomínáte na původ tohoto názvu?

Vyhledejte v mapě skalnatý ostroh (dnešní náměstí), který obtéká ze tří stran řeka Metuje. Dokážete určit světové strany?

Čoušky novoměstskou historií

Jan Černčický z Kácova 1501-1527

Na rozdíl od zakořeněných představ nebyl středověk jen dobou temna. Smrt byla všudypřítomná, ale slunce svítilo stejně jako dnes, zdroje lidského štěstí a radosti se nemění. Pro obyčejného člověka bylo důležité, na jakém panství žil. V tomto směru mělo naše město štěstí. Zakladatel, ale i řada jeho nástupců, byli lidé ušlechtilí a tolerantní. Sám Jan Černčický byl muž sice nebohatý, ale spravedlivý a štědrý k obyvatelům, kterým se snažil jejich úděl ulehčit a vycházel jim vstříc. Právem můžeme být na našeho zakladatele hrdi. Jan Černčický z Kácova byl příslušníkem vyšší šlechty, mezi jeho četné příbuzné patřili například Drnholci, zakladatelé Rychnova nad Kněžnou. Drnholci i Černčičtí mají ve znaku lekna, což jsou lekníny, které svými propletenými kořeny symbolizují propojenost rodů. Jeho cílem bylo vybudování hospodářsky zdatného území s městským centrem. Měl pro to všechny předpoklady. Byl to významný muž, hejtman východních Čech.

Roku 1484 zakoupil krčínské panství. K tomu, aby mohl pokračovat, potřeboval královský souhlas. Požadované privilegium mu poskytl král Vladislav II. Jagellonský majestátním listem roku 1483. Je zajímavé, že o povolení k založení města se v něm přímo nehovoří. Jako zkušený muž si místo pro centrum panství vyhlédl již dávno, prý na lovu roku 1481, kdy byl majitelem Černčic a od roku 1484 též Krčina. Hradiště, chráněné ze tří stran řekou Metují a pouze k Vrchovinám spojené úzkou šíjí, se mu velmi zalíbilo. Historie bohužel ukázala, jak bylo prozíravé věnovat velkou pozornost obranným možnostem budoucího města. Farní pamětní kniha uvádí, že základní kámen byl položen 10.8.1501 v místech dnešní Zázvorky. Černčický položil tento kámen sám. V této slavnostní chvíli dostalo město i své jméno - Nové Město Hradiště nad Metují. Ono to (zatím) bylo opravdu jen hradiště, městem se stává až roku 1503, kdy majitel přenesl krčínská práva na nově založené město. Co to znamenalo? Právo pořádat trhy, vybírat clo, vařit pivo, právo lovu. Byl to věřící člověk, český bratr, pro kterého byly otázky víry tak důležité, že naše město zamýšlel využít mimo jiné i jako útočiště pro svoje souvěrce z Jednoty bratrské. Velký požár ale zachvátil město roku 1526. Protože domy byly dřevěné, shořela podstatná část. Jan zřejmě neměl peníze na obnovu a o rok později město prodal.

Víte, že ...

- Jan Černčický zemřel ve vysokém věku v Kunštátu na Moravě? Má tam náhrobek.
- Město prodal Pernštejnům za 11 000 kop grošů?
- Jeho ženou byla Magdalena Žehušická z Nestajova?

Čoušky novoměstskou historií

Jan Černčický z Kácova 1501-1527

1. Vyhledejte a nakreslete znak Jana Černčického z Kácova. Pozorujte, co má společného se znakem Nového Města nad Metují.

2. Černčičtí i Drnholci (zakladatelé Rychnova nad Kněžnou) měli ve znaku propojená lekna, čili lekníny, co to symbolizovalo?

a) radost ze života

b) hodně rybníků

c) propojenost rodů

3. V časech založení města musel povolení vydat král. Který král vládl v Čechách roku 1501?

a) Karel IV.

b) Jiří z Poděbrad

c) Vladislav II. Jagellonský

Zde je vyobrazení krále, v Čechách mu říkali „král Bene“ (v překladu slovo bene znamená dobře). Zkuste zjistit, proč mu tak říkali.

4. Přesmyčky.

JEUTME	RAIDĚŠTH	VCÁOK	KAAETLDZLA

5. Jan Černčický zemřel:

a) v Novém Městě nad Metují

b) v Praze

c) v Kunštátu na Moravě

Badatelský úkol:

Kolika let se Jan Černčický dožil? Do kolika let pobýval v našem kraji?

Čoušky novoměstskou historií

Pernštejnové 1526-1548

V 16. století v době renesance vlastnili Nové Město nad Metují Pernštejnové. Byli ve své době velmi významným rodem. Kromě Nového Města nad Metují jim patřily i Pardubice. Jejich odvěkým sídlem byl hrad Pernštejn, v současnosti jeden z nejzachovalejších hradů na našem území. Ve svém znaku mají zubří hlavu. Vypráví se, že zakladatel rodu Vojtěch přivedl před panovníka statného zubra a před jeho zraky mu jednou ranou uťal hlavu. Za tento čin byl povýšen do šlechtického stavu a právě tuto událost připomíná pernštejnský znak.

Do našeho města přišli v roce 1527. Jan Černčický z Kácova prodal město Vojtěchovi z Pernštejna, kterému bylo v té době kolem 50 let. Byl nejvyšším hofmistrem, tj. správcem království. Udělení tohoto titulu bylo vždy považováno za nejvyšší čest. Po smrti Ludvíka Jagellonského se mohl dokonce stát českým králem. Zemřel za nevyjasněných okolností roku 1534. Druhým majitelem města byl Jan, zvaný Bohatý. V dějinách našeho města má přívlastek Obnovitel či Zakladatel města. Byl velmi oblíbený, protože potvrdil městu četná privilegia udělená již za Černčického. Jan přijímal podobojí, neměl však v oblibě české bratry. O velikosti a ušlechtilosti Pernštejnů však svědčí, že i on uznával výsady poskytnuté zakladatelem města českým bratrům. Jan z Pernštejna se účastnil nezdařeného povstání proti Habsburkům a po jeho porážce roku 1547 naše město, zřejmě z obavy před konfiskací, prodal.

Po velkém požáru v roce 1526 Pernštejnové v podstatě zakoupili ruiny města. Ve městě byla staveniště, či četná provizorní stavení. Po zkušenostech z Pardubic se Vojtěch z Pernštejna rozhodl pro radikální řešení. Na všech čtyřech stranách dnešního náměstí dal postavit jednotně řešené průčelní zdi, které daly náměstí jeho jednotný charakter a navíc zakrývaly současný neutěšený stav. Teprve za nimi probíhala výstavba domů. Řešení to bylo krásné i účelné zároveň. Tato základní výstavba trvala pět let.

Víte, že ...

- Kolem výstavby Pernštejna existuje řada pověstí? Jedna hovoří o poutníkově ze Svaté země, který si přinesl hůl z tisů a prohlásil: „Dříve se tato hůl ve skále zazelená, než na tomto místě lidé postaví hrad.“ Od té doby zde roste tis a říká se, že tak dlouho se bude hradu dobře dařit, dokud tu bude růst. Hrad nebyl dobyt.
- Na Pernštejně existuje prokleté zrcadlo? Když se do něho dívka nebo žena podívá, do roka ztratí svou krásu.

Čoušky novoměstskou historií

Pernštejnové 1526-1548

1. Renesanci „mají na svědomí“ druzí majitelé našeho města, Pernštejnové. Které zvíře měl ve znaku kdysi jeden z nejbohatších a nejmocnějších českých rodů?

a) zuba

b) medvěda

c) klokana

2. Přiřaďte k obrázkům názvy stavebních slohů (baroko, gotika, renesance), jak šly slohy za sebou? Dokážete pojmenovat jednotlivá místa?

Nápověda: *Nové Město nad Metují, Kuks, Katedrála sv. Víta v Praze*

3. Kde a přibližně kdy vznikla renesance?

a) ve Francii, 12. století

b) ve Španělsku, 15. století

c) v Itálii, 13. - 14. století

4. Přiřaďte profesi k renesančním umělcům.

Leonardo da Vinci

básník

Michelangelo Buonarroti

malíř, sochař, vynálezce

Dante Alighieri

sochař, architekt, malíř

Badatelské úkoly:

Páni z Pernštejna významně ovlivnili život obyvatel východních Čech na přelomu 15. a 16. století. Jak se jmenuje krajské město, které zvelebili? Vděčí jim za stavbu zámku, historické jádro s renesančním náměstím, malebnými uličkami a dominantou – Zelenou bránou. Vyhledejte, kde se v té době nacházela jejich další sídla. Byli jste na některém?

Čoušky novoměstskou historií

Stubenberkové a klidné časy 1548-1621

Rod Stubenberků pochází ze Štýrska. Majetek města na ně byl převeden dne 12. března 1548 a majiteli byli až do konfiskace roku 1621. Pány byli postupně Wolfgang I., Jan, Wolfgang II. a Rudolf. Šlo o rod moudrý, který myslel na své poddané a město dobře spravoval. Až na požár roku 1591 a povodeň o 10 let dříve prožívalo naše město snad nejklidnější časy své historie. Toto klidné období mělo však pro město i Stubenberky hořký konec.

Za jejich panování již nestačil hřbitov u kostela svaté Máří Magdalény (u kláštera) a proto byl založen hřbitov na Bořetíně. Dosluhovala fara v Krčíně, proto se přistoupilo ke stavbě nové v sousedství kostela na náměstí. Významným počinem, který velmi zjednodušil život obyvatel, bylo vybudování vodovodu z Vrchovin do Nového Města. Sloužil až do roku 1745. Byl zničen za slezské války. A těsně před koncem klidného období, roku 1610, byl pramen na Rezku uznán za léčivý.

Na stěně původního vchodu do kostela Nejsvětější Trojice najdeme náhrobek Jana ze Stubenberku, oblíbeného pána, za něhož byly listiny vydávány česky, on sám také česky uměl. Protože v našem městě i zemřel, byl v kostele pochován. Nejtragičtější postavou je však poslední Stubenberk Rudolf. Stubenberkové byli příbuzní s mocnými Smiřickými, z jejichž rodu pocházel i nadějný Albrecht Jan, který by se patrně stal během stavovského povstání českým králem (dost možná by byl popraven na Staroměstském náměstí), kdyby během povstání náhle roku 1618 nezemřel.

S jeho smrtí souvisí i to, že správcem velkého majetku rodu se měla stát nejstarší Kateřina. Ta ale byla prý v domácím vězení za mravnostní delikt. O něm se ostatně zpívá v lidové písni „Znám já jeden krásný zámek“. Ověřenou skutečností je, že v jejím domácím vězení ji ochotně držela mladší sestra Salomena, která také spravovala panství. Dobrodruh Jindřich z Vartemberka se rozhodl hříšnou Kateřinu osvobodit a získat tak majetek. Byla ustanovena komise, která měla celý případ vyšetřit. V jejím čele byl Jindřich Slavata z Chlumu, manžel mladší Salomeny a bratr Viléma Slavaty, který se proletěl z okna při třetí defenestraci. Kateřina pochopila, že komise nebude úplně nestranná a ve sklepě prý úmyslně způsobila výbuch střelného prachu. Možná šlo jen o nešťastnou náhodu, kdoví. Bud' jak bud', zahynuli všichni přítomní, včetně strýce obou dam, který byl také členem komise. Zůstal po něm dluh 6993 zlatých. Byl proto zbaven cti a statků a jeho manželka Justina se marně snažila vznášet nároky na panství. Bylo těsně před bitvou na Bílé hoře a Stubenberkové nebyli katolíky. Město bylo zkonfiskováno a následovala třicetiletá válka.

Čoušky novoměstskou historií

Stubenberkové a klidné časy 1548-1621

1. Odkud pocházel rod Stubenberků? V jakém státě bychom dnes území našli?

- a) Bavorsko, Německo b) Štýrsko, Rakousko c) Burgundsko, Francie

2. S rodem Stubenberků je spojena jedna lidová píseň. Vzpomenete si na úvodní slova písničky? Úvodní slova napoví i název písně.

3. Co prý způsobila Kateřina, která byla vězněna pro tajnou lásku k chudému chlapci, o kterém se mimo jiné v písni zpívá?

- a) vyplavení zámku
b) výbuch střelného prachu
c) povstání

4. Co následovalo po klidných časech v Novém Městě nad Metují?

- a) třicetiletá válka
b) prusko-rakouská válka r.1866
c) stoletá válka

Badatelský úkol:

Zjistěte, ve které vesnici nechal postavit rod Stubenberků zvonici. Napovíme, že odtud pocházel i zakladatel Nového Města nad Metují. Znak rodu, tj. obrácená kotva, byla vyobrazena nade dveřmi. Obdobně tomu bylo u věže v sousedních Bohuslavicích.

Čoušky novoměstskou historií

Čřicetiletá válka 1618-1648

Po bitvě na Bílé hoře bylo v letech 1621 – 1623 panství v majetku koruny. Stubenberkové byli na seznamu viníků povstání, proto byl majetek zkonfiskován. Pokud někdo na této bitvě vydělal, pak to byl Albrecht z Valdštejna. Pozdější vojevůdce císařských vojsk skupoval konfiskované majetky hluboce pod jejich cenou a až do své smrti roku 1634 nabyt obrovské jmění. Majitelem novoměstského panství byl jen krátce. „Nápad“ vyměnit panství za jiné s Magdalenou Trčkovou nepřinesl městu vůbec nic dobrého. Zlá Manda, kterou poddaní nenáviděli, měla na starosti jediné – vlastní bohatství. Po ní se majitelem stává její syn Adam Erdman Trčka, který byl spolu s Albrechtem z Valdštejna a dalšími obětí chebského vraždění roku 1634. Jedním z hlavních strůjců události byl Walter z Leslie, který obdržel Nové Město nad Metují jako odměnu za tuto vraždu. Tedy – všichni tři hlavní aktéři chebské události (Valdštejn, Trčka a Leslie) byli postupně majiteli našeho města!

České země byly za třicetileté války vydány napospas všem. Armády byly žoldnéřské, ale protože jim žold nebyl vyplácen, staly se z vojsk loupeživé a vraždící bandy. Vojska se usadila ve městě, obyvatele vyjídala a vyžadovala tzv. kontribuce – finanční částky. Situace obyvatel byla tak zoufalá, že docházelo k četným povstáním. K nim přispělo i zrušení náboženských svobod. U nás se to nedařilo, Trčkové byli totiž nekatolíky. Adam Erdman přistoupil ke katolictví až roku 1628, jeho matce Magdaleně byla povolena výsada být doživotní nekatoličkou. Ale náboženská svoboda nestačí, když je hlad. První nepokoje vypukly na Opočensku, k nám se přenesly vzápětí. Povstání bylo poraženo samotným Valdštejnem. Zbytky selských vojsk se ukryly i u nás a za bojů došlo k výbuchu střelného prachu, který měl v březnu 1628 za následek 150 mrtvých a zřícení jihovýchodního rohu zámku. Vůdcové byli krutě potrestáni. To však zdaleka nebyl konec hrůz. V Novém Městě nad Metují pobývala vojska saská a celkem třikrát i Švédové. Hordy si počínaly jak zběsilé, mnoho lidí bylo pobito, zcela zničeny byly obce Bradle a Žďár. Někdejší blahobyt se zcela vytratil. Město bylo zadluženo a žádost o pomoc Walter z Leslie odmítl s tím, že se město mělo více bránit. Opravy začínají až roku 1653. Sotva se začalo, přišla v roce 1655 obrovská povodeň, která strhla tři ze šesti mostů. Zazděné dělové koule v Zázvorce připomínají nejstrašnější období města.

Víte, že ...

- Po třicetileté válce žilo v našem městě 37 osedlých (stavení)?
- Za švédského obléhání roku 1639 byly zničeny tři čtvrtiny města?
- Před nepřátelskými vojsky se lidé často ukrývali v Klopotově?

Čoušky novoměstskou historií

Čřicetiletá válka 1618-1648

1. Co znamená, když řekneme, že byl majetek zkonfiskován?

a) byl navrácen

b) zničili ho

c) byl zabaven

2. Jeden vojevůdce císařských vojsk po bitvě na Bílé hoře velmi zbohatl a koupil i panství v Novém Městě nad Metují, jmenoval se:

a) Rudolf Stubenberk

b) Albrecht z Valdštejna

c) Jan z Pernštejna

3. Která z těchto tvrzení jsou pravdivá a která nepravdivá?

P

N

Po třicetileté válce zůstalo v našem městě 20 obyvatel.

Vojáci nesměli rabovat kostely a kláštery.

Před nepřátelskými vojsky se lidé často ukrývali v Klopotově.

4. Jak vypadala mušketa, rozhodná palebná síla za třicetileté války, se kterou dovedně zacházeli mušketýři?

Badatelské úkoly:

Třicetiletá válka začala v Čechách. Co to bylo české stavovské povstání a třetí pražská defenestrace?

Co je vestfálský mír?

Zjistěte jména tří velitelů švédských vojsk, která zpustošila naše město a okolí.

Čoušky novoměstskou historií

Klášter Milosrdných bratří

Slovo mnich pochází z řeckého „monos“, což znamená osamocený. Mnich tedy žil stranou, osamoceně od světského potěšení. Nejstarší mnišský řád založil Benedikt z Nursie v 6. století před Kristem. Je také autorem prvních klášterních pravidel, kterým se říká řehole. Později začaly vznikat další řády. Zásada „modli se a pracuj“ a přísná klášterní pravidla však platí pro všechny.

V Novém Městě nad Metují se usadil řád Milosrdných bratří, kterému náš klášter patří dodnes. Řád byl založen Janem z Boha v 16. století. Jan sám vyhledával chudé a nemocné, zakládal pro ně skromné útulky a vyžebraval jídlo a peníze. Kromě modlitby je posláním řádu i péče o nemocné. Nebyl to ale první pokus pomoci chudým a nemocným v našem městě. Na místě dnešního kláštera stál již před vznikem města kostelík svaté Máří Magdalény. Byly zde také osady Bořetín (v místech za dnešním hřbitovem) a Dupačka (od Rychty dolů). Po založení města vzniká u kostelíka hřbitov. Kolem roku 1540 též špitál pro chudé. Popud k jeho založení dal sám majitel města Jan z Pernštejna. Roku 1680 tu vyrostla zajímavá kaple Loreta. V té době u nás řádil mor a kaple proti němu měla chránit (kaple je dnes součástí kostela). Teprve poté přišel čas pro samotný klášter. Vše souvisí s chebskou vraždou Albrechta z Valdštejna. Hrabě Jakub z Leslie totiž cítil za tuto vraždu vinu (vraždil jeho strýc) a aby ji odčinil, rozhodl se pro bohubíby čin a dal podnět k založení kláštera. Dokončení svého díla se však nedožil. Samotný klášter, jehož součástí byla i nemocnice a lékárna, byl dokončen až roku 1750. Klášterní kostel dokonce ještě později a zasvěcen byl Narození Panny Marie. A že se řeholníci v klášteře měli co ohánět, o tom svědčí záznamy v kronikách. Během války roku 1866 bylo do Nového Města dopraveno 683 raněných vojáků z dobenínského bojiště, padesáti šesti z nich musely být amputovány ruce či nohy, 24 z nich zemřelo. Klášterní hřbitov už neexistuje, na zahradě kláštera ale stojí umrlčí kaple. Opravena byla ze sponzorských darů roku 1994

Víte, že ...

- Nemocní byli přijímáni a ošetřováni bez ohledu na náboženské vyznání?
- Kromě klášterního špitálu existoval i městský a stál přímo naproti Základní škole Komenského? Budova má číslo popisné 62 a dnes je v ní obchod s květinami.
- Členem řádu Milosrdných bratří byl pan Celestýn Opitz? Narodil se v Heřmánkovicích u Broumova, v roce 1847 provedl jako jeden z prvních operací v narkóze.
- Na kůru prý na housle hrával i mladý Bedřich Smetana?

Čoušky novoměstskou historií

Klášter Milosrdných bratří

1. Doplňte do vyprávění slova pod textem:

O založení kláštera se zasloužil hrabě z Leslie. Jednu z prvních operací v narkóze provedl roku 1847 místní milosrdný bratr Opitz. Loreta je kaple, která byla postavena na obranu proti moru roku Klášter pochází z roku Na místě dnešního klášterního kostela stával dříve kostel I dnes vlastní kostel, jehož zakladatelem je

Nápověda: Jan z Boha, Celestýn, 1680, Jakub, Narození Panny Marie, Máří Magdaleny, 1750, Řád Milosrdných bratří

2. Přesmyčky

TÁOŘL

ETÁRŠLK

OOKARB

Nápověda: Třetí přesmyčka je název slohu, ve kterém je kostel postaven.

3. Napište alespoň 3 činnosti, kvůli kterým byly kláštery pro všechny lidi důležité.

4. Hrabě z Leslie založil klášter Milosrdných bratří ve snaze:

- a) pomoci řádu Milosrdných bratří
- b) odčinit vinu rodu za vraždu Albrechta z Valdštejna
- c) ubránit město před morovou nákazou r. 1679

5. Doplňte jméno významného hudebního skladatele:

Zde na kůru prý na housle hrával i mladý _____. („... škrabal housle na novoměstském kůru.“ Říkávalo se u Smetanů doma.)

Badatelský úkol:

Na přelomu 17. a 18. století vznikl 25 km od našeho města zaopatřovací ústav pro vojenské vysloužilce se špitálem. Založil ho na svém panství hrabě Špork. Kde se hospital nachází? Nedaleko najdete unikátní sochařskou rezervaci nazvanou podle svého autora „Braunův Betlém“. Bez nadsázky představuje špičku evropského barokního umění.

Čoušky novoměstskou historií

Rezek a lázně

Již první Slované si stavěli jednoduché potní lázně. Stála v nich kamenná pec, která se polévala vodou. Lázně se objevují ve městech i ve středověku, byly velmi oblíbené.

Od Blažkova k Libchyním se táhnou lesy, které se již odedávna nazývají Rezek. Již roku 1610 zde k mohutnému prameni pověsil kdosi obraz svaté Barbory. Lidé věřili, že pramen je léčivý. V 18. století slyšela o tomto místě manželka hejtmana panství Františka Göstlova. Řekla o něm manželovi a oba se rozhodli přímo nad pramenem postavit kapli a zasvětit ji Barboře. Práce začaly roku 1736. Barbora měla odjakživa spoustu práce. Je patronkou horníků, přímlyvkyní za šťastnou hodinku smrti, a aby toho nebylo málo, když měl někdo zájem získat partnera, pomáhalo prý, když Barboře zapálil na oltáři svíčku. Zlí jazykové tvrdili, že úspěšnost těchto přímlyv vždy nápadně stoupala v době konání různých náboženských poutí. Kaplička místo ještě více zpopularizovala. Lidé ze široka daleka začali místo navštěvovat, pili a nabírali zdejší vodu. Nápad postavit kapli přímo nad pramenem nebyl rozumný. Kdyby si ho Františka nechala vymluvit, mohla kaple stát ve své původní nádheře možná až do dnešních časů. Kaple kvůli vlhku chátrala hned po vybudování.

Úspěch léčivé vody vzbudil kromě ducha zbožnosti i toho podnikatelského. A tak zde městské lázně stály již roku 1740. Kromě místních začali vodu využívat i cizinci a tak, aby místo ještě ozvláštnili, postavili manželé Göstlovi i poustevnu. Nicméně nebyla to žádná zahálka, zaměstnanec v ní musel bydlet a měl i své povinnosti. Staral se o kapli, vybíral poplatky z koupelí a jako správný poustevník vedl bezúhonný život. Jeden z posledních se jmenoval Václav David a byl znám jako velmi zručný tkadlec. Místo však zažilo i podstatně dramatičtější chvíle než je lázeňská idylka. Například po bitvě u Lipska roku 1814 byl Rezek využíván jako lazaret pro zraněné. Nejslavnější éru Rezek zažil ve druhé polovině 19. století a potom ještě před první světovou válkou. Pak už to byla spíše jen díra v rozpočtu těch, kteří chtěli budovy zachovat. Zásahu o zachování kaple a budovy má zejména pan Josef Bartoň. Ten roku 1934 financoval i poslední velkou opravu kapličky.

Víte, že ...

- V době největší slávy míval Rezek 300 až 400 návštěvníků za rok?
- Za osvětleného císaře Josefa II. hrozila kapličce záhuba? Všechno cenné bylo odstraněno a prodáno a zničeny byly i berle, které tu zůstaly po „uzdravených“ ...
- Poustevna byla zbořena roku 1932?

Toulky novoměstskou historií

Rezek a lázně

1. Doplně do vyprávění slova pod textem:

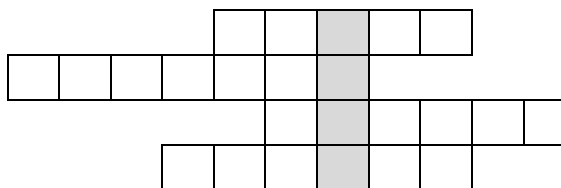
Lidé měli lázně v oblibě již před dávnými časy, mezi nejoblíbenější patřily takzvané..... lázně. Historie těch našich začíná v roce 1610, kdy kdosi pověsil k mohutnému prameni Svaté Barbory. Tento pramen lidé znali už dlouho, věřili, že je Paní Františka byla manželkou místního a přemluvila ho, aby společně nechali postavit nad pramenem Bohužel, díky vodě stavba již od počátku Ovšem místo má i další Zanedlouho po vybudování městských lázní byla na místě postavena i Poustevník to ale neměl snadné, jako správný zbožný muž musel vést život. Stejně jako poustevníci nakonec zmizela i poustevna. Roku 1932 byla

Nápověda: zbourána, potní, hejtmana, kapli, chátrala, zajímavost, poustevna, obraz, bezúhonný, léčivý

2. Slavní návštěvníci a pacienti lázní:

- O známých hostech hovoří pamětní deska na boku lázeňské budovy, která tam byla umístěna v roce 1934. Hovoří se tam o „vychovatelích národa k samostatnosti“. První z nich je jedním ze zakladatelů Sokola, **Miroslav**..... Příjmení odhalí tajenka.

- dary v kostele se kladou na
- na Rezku je kaple svaté
- přímo pod touto kaplí je
- velký ručník

- Druhý byl novinář a spisovatel. Žil a miloval pražskou Malou Stranu. Osudy zdejších lidí popsal ve známých **Malostranských povídkách**. Jmenoval se **Jan**..... Pokud je to moc těžké, přesmyčka napoví: ENADUR

Badatelský úkol:

Nejbližší, bohužel také nefunkční, lázně se nacházejí v Náchodě. **Jmenují se**..... Hosté sem jezdili popíjet minerální vodu, která je známá již od roku 1392 a napájel se jí i slavný vojevůdce třicetileté války Albrecht z Valdštejna. Pojmenována je podle princezny z rodu Schaumburg-Lippe, která se díky ní roku 1840 uzdravila. **Minerálka se jmenuje**.....

Čoušky novoměstskou historií

Hrad Výrov

Je skvělé, že existují místa, která nám svá tajemství doposud nevydala a tím udržují naši fantazii v bdělosti. Takovým místem je i Výrov, zřícenina hradu na levém břehu řeky Metuje, ležící nad soutokem s Bohdašínským potokem. Zachovala se z něho jen štítová zed' a stopy ve skále vylámaného hradního příkopu. Ve spojení s krásným výhledem na město to není zas tak málo. Vlastně ani nevíme, jak se jmenoval. Název Výrov je možná jen lidovým označením, vyskytuje se i název Nový hrad, Pusté hrady. Někteří badatelé ho dokonce ztotožňují s hradem Krčín, který podle pramenů měl někde v okolí stát. Výrov by skutečně mohl dostat svůj název od výrů, kteří v té době byli používáni k lovu, ale je také možné, že je to památka na víry na řece Metuji. K tomu ani pořádně nevíme, k čemu sloužil. Byl nevelký, trojúhelníkovitého tvaru, s krčínskou tvrzí spojen cestou.

Záznamů je ale velmi málo. Byl prý založen ve 13. století. A když si představíme, že majitelé zcela určitě nechali vykácet všechny stromy kolem hradu a Nové Město ještě nestálo, musel z něho být dokonalý výhled na všechny strany. Měl tvar trojúhelníku, uprostřed stála kamenná stavba v podobě kvádrů a hrad měl zřejmě i dřevěné patro. Typická stavba své doby. Chráněna příkrým srázem na jedné straně, směrem k rovině nad Výrovem byl ve skále vyláman až 10 m široký příkop. Zřejmě měl hrad i padací most. Nejzajímavější majitelkou byla Alžběta/Eliška Pomořanská, matka krále a císaře Zikmunda, poslední manželka Karla IV. Ta v našem městě údajně založila vinice. Ano, ta, která prý uměla v ruce narovnat podkovu a v Noci na Karlštejně lámala meče.

Zakladatel města už přebral hrad pustý, neobydlený, ale podobně na tom byla i krčínská a černčická tvrz. Je zajímavé, že v náhodských smolných knihách se uvádí, že Černčický používal hrad jako vězení pro nejtěžší zločince. Zbývá ještě vysvětlit, co je to smolná kniha. Když si řekneme, že se jí také říká černá, ale i popravič nebo krevní, je vše jasnější. Je to soudní kniha, kam se psaly výpovědi osob podezřelých z hrdelních zločinů. Takže soud, který vedl smolnou knihu, byl zároveň „vybaven“ právem hrdelním. K hradu patřily i okolní zaniklé vsi Bradla a Žďár, také dodnes existující Blažkov a Jestřebí. Po vesnici Bradla zůstalo pár stavení, které jsou dnes součástí Blažkova, po Žďáru jen stejnojmenný kopec. Obě vsi zcela zničili Švédové v roce 1639.

Víte, že ...

- O Výrovu píše v nedokončeném díle Husitský král Alois Jirásek?
- V blízkosti Výrova stojí kaple Čtrnácti svatých pomocníků?
- Na Žďáru prý stávala šibenice?

Toulky novoměstskou historií

Hrad Výrov

1. Pokud jste dobří v matematice, vyluštěte si názvy dvou hradů, které jsou nedaleko Nového Města nad Metují – na Novém Hrádku a blízko Ratibořic:

$4 \cdot 20 =$

$60 : 5 =$

$50 = K$

$24 : 2 =$

$3 \cdot 12 =$

$40 = U$

$18 + 18 =$

$9 \cdot 6 =$

$80 = F$

$7 \cdot 7 =$

$60 - 11 =$

$12 = R$

$100 - 55 =$

$9 \cdot 5 =$

$49 = M$

$80 : 2 =$

$78 - 38 =$

$36 = Y$

$24 - 12 =$

$18 - 6 =$

$45 = B$

$400 : 8 =$

$25 + 25 =$

$54 = Z$

2. Známým budovatelem hradů byl Přemysl Otakar II., Král železný a zlatý. Přesmyčky skrývají známé hrady, které založil, nebo rozvinul.

ĚEBZDZ

ŘOLKITOÁV

KOÍVZV

3. Rozhodněte, co se z Výrova alespoň částečně zachovalo:

✓ štítová zeď

✓ padací
most

✓ hradní
příkop

✓ bašta

4. Ve spojitosti s Výrovem asi každého hned napadne naše největší sova. Jak se ale jmenuje ta nejmenší?

a) kalous ušatý

b) puštík obecný

c) kulíšek nejmenší

5. V každé větě je jedna nepravda. Opravte ji!

Hrad Výrov byl založen v 17. století. Leží nad soutokem Metuje s Olešenkou. Měl tvar obdélníku. Na jedné straně byl chráněn srázem, na druhé mohutným, dvacetimetrovým příkopem. Jan Černčický převzal hrad v bezvadném stavu. Používal ho ke hrám a zábavám. Ve 14. století byla jeho majitelkou Alžběta/Eliška Pomořanská, dcera krále a císaře Zikmunda. O Výrovu psal i spisovatel Karel Čapek.

Čouľky novoměstskou historií

Kostel Nejsvětější Trojice

Středověk můžeme nazvat věkem víry. Středověký člověk byl závislý na úrodě a tím i na počasí, válkách, moru, ale i blesku a ohni. Víra byla jedinou jistotou. S tímto viděním světa souvisí spousta dalších věcí a událostí, například i statečné činy té doby. Lidé dělali odvážná rozhodnutí, jelikož věřili v posmrtný život a spravedlnost s tím spojenou. Křesťanství mělo zásadní podíl na formování civilizace po pádu Říše římské a lidem středověku dávalo smysl života. Koneckonců hodnoty vyznávané současnými Evropany jsou křesťanské.

Na počátku bylo naše město útočištěm členů Jednoty bratrské Petra Chelčického. Jednota byla založena roku 1457 v Kunvaldu a jejím ideálem, stejně jako všech protestantských církví, je učení Písma. Jan Černčický byl horlivým stoupencem Jednoty bratrské a chtěl svým bratřím poskytnout v nově založeném městě útočiště. Sborový dům jednoty stával v ulici Českých bratří a na místě kaple sv. Jana Nepomuckého byl hřbitov pro české bratry. Kostel byl samozřejmě součástí města a jeho centrem. Původně s ním ale počítáno nebylo, kostel stál v Krčíně. Ten byl daleko a tak se roku 1513 započalo se stavbou kostela na náměstí. Roku 1526 byl postižen požárem, ale protože měl zděné zdi, přečkal a již o rok později opět sloužil svému účelu. Pod podlahou oltářního prostoru byla krypta, kde bylo prý na šedesát hrobů. Tyto prostory však nikdy neunikly pozornosti nájezdníků nejen třicetileté války. Když byla krypta naposledy před 200 lety otevřena, zbylo v ní pouhých pět rakví, byly značně poškozeny, vše cenné bylo vykradeno. Dnes je hrobka zasypána, památkou na ni je náhrobní kámen Jana Wolfa ze Stubenberku.

Krása uvnitř pochází většinou ze 17. století. Obraz na hlavním oltáři představuje Nejsvětější trojici (Otec, Syn, Duch svatý), varhany jsou z roku 1656. Velmi zajímavý je obraz Panny Marie z roku 1726. V jeho dolní části je zobrazena silueta města a jde prý o nejstarší známé vyobrazení. Máme tu i křížovou cestu z roku 1905. Kostel Nejsvětější Trojice není jediným novoměstským kostelem. Ještě před 150 lety stával na Náměstí republiky kostel svatého Salvátora, v ulici Českých bratří dodnes stojí kaple sv. Jana Nepomuckého. A zajímavý je také kostel Všech svatých na hřbitově v Sokolské ulici.

Víte, že ...

- U nás opomíjený Petr Chelčický byl již ve své době proti trestu smrti a náboženským válkám?

Čoušky novoměstskou historií

Kostel Nejsvětější Trojice

1. Kostel na náměstí je kostelem Nejsvětější Trojice. Z kterých tří osob se Nejsvětější trojice skládá? Napoví skryvačky.

Pavel pozoroval kosy na krmítku. _____

Poutník požádal o radu chudého poustevníka. _____

Po technické stránce stavba chátrá. _____

2. Který z těchto kostelů v našem městě nestojí a nikdy nestál?

a) Nejsvětější Trojice

c) svatého Salvátora

b) Jana Nepomuckého

d) svatého Václava

3. Kostel, který u nás nenajdeme, stojí nedaleko. Na místě zaniklé vsi, jejíž název si zvolili za šlechtický přídomek majitelé zámku. Bartoňové z _____

4. Víte, co to znamená, když si někoho vezmete NA PAŠKÁL? Je to zhruba totéž jako posvítit si na někoho. Co je to paškál? Napoví přesmyčka.

ÁKLEV ECÍVS _____

5. Křížová cesta je symbolická cesta sledující události spojené s ukřižováním Ježíše Krista. Spočítej, kolik má zastavení:

$$5 \cdot 20 - 4 \cdot 22 + 2 = \underline{\hspace{2cm}}$$

6. Doplňte věty:

Zakladatelem Jednoty bratrské byl.... _____

Kostel přečkal velký požár roku 1526, protože.... _____

Pod podlahou oltářního prostoru byla... _____

Badatelský úkol:

Kde najdeš náhrobní kámen Jana Wolfa ze Stubenberku?

Toulky novoměstskou historií

Smetanovi

Pár týdnů rozhodlo o tom, že Bedřicha Smetanu nemůžeme oslavovat jako novoměstského rodáka. Ale i tak mají Smetanovi pro naše město velký význam. Otec František si prý pobyt v Novém Městě pochvaloval. Smetanovi v našem městě vařili pivo, byli poštmistry, lesníky, podnikateli a významně se podíleli na kulturním životě. Je škoda, že jsou známí většinou jen díky občasnému pobytu skladatele Bedřicha u příbuzných. Kdybychom o nich věděli víc, možná bychom si i toho nejznámějšího z nich více vážili. Příbuzní skladatelova otce zde bydleli již před příchodem Bedřichovy rodiny. Kuriózní smrtí u nás zahynul Bedřichův strýc, který utrpěl smrtelný úraz po pádu z postele na ostrou hranu plivátka.

František Smetana, otec, přišel do našeho města v roce 1818 a do roku 1823 byl nájemcem novoměstského zámeckého pivovaru. Mimochodem pivo se zde vařilo až do roku 1880, kdy pivovar nevydržel tlak konkurence. Po něm přebírá pivovar Bedřichův bratranec Václav, významný měšťan a podnikatel. Na Horském předměstí (kousek pod náměstím), koupil a přestavěl dům číslo 1001, nad ním zřídil zahradu a vinici. Byl také prvním novoměstským poštmistrem. Nejen to, pro město dokonce postavil věznici! A po jeho smrti se nájemcem pivovaru stává Bedřichův bratr Antonín.

Bedřich měl naše město rád. Tak rád, že za svými příbuznými chodil do Nového Města pěšky až z Prahy. Památný je rok 1840. To se mu zalíbila jeho příbuzná Luisa. A jako správný skladatel neváhal a napsal pro ni dobře známou Luisinu polku. Už předtím ale pro ni a její sestru Augustu složil Upomínku na Nové Město nad Metují, skladbu pro čtyři ruce. Ta se však bohužel nedochovala. Luisa byla o rok starší než její příbuzný a ctitel. Když ovdověla, vrátila se k nám. Zemřela ve stejném roce jako Bedřich, dokonce víme, že ji ranila mrtvice při mši v našem kostele. Smetanů a jejich příbuzných tu žilo opravdu hodně. Ale pro naše účely doplníme jen informaci, že otec František zemřel roku 1857 na náměstí v domě 1223, že Smetanovi stáli u založení pěveckého sboru Kácov a že při stém výročí skladatelovi smrti byla jeho otci na bořetínském hřbitově odhalena pamětní deska.

Víte, že ...

- Otec František byl třikrát ženatý a měl celkem 18 dětí?
- V deseti letech Bedřichovi při hře explodovala v ruce láhev a střepiny ho zasáhly do tváře? V dospělosti své zranění maskoval poněkud nerovnoměrným plnovousem.

Čoušky novoměstskou historií

Smetanovi

1. Která z těchto tvrzení jsou pravdivá a která nepravdivá?

P

N

Františku Smetanovi se v našem městě velmi líbilo.

Smetanovi v našem městě po dlouhá léta vařili pivo.

Bedřichova příbuzná, do které se zakoukal, se jmenovala Luisa.

Václav Smetana byl prvním novoměstským poštmistrem.

2. Do příběhu se nám schovaly všechny dokončené opery Bedřicha Smetany. Dokážeš je najít? Barevně vyznač:

Když byli Braniboři v Čechách, dala prodaná nevěsta hubičku Daliborovi za Čertovou stěnou, viděly to dvě vdovy, řekly to Libuši a bylo po tajemství.

3. Přiřaď ke jménům významných českých hudebních skladatelů jejich rodné město:

Antonín Dvořák

Bedřich Smetana

Leoš Janáček

František Škroup

Hukvaldy

Osice u Hradce Králové

Litomyšl

Nelahozeves

4. Poznáš výše zmíněné hudební skladatele? Doplně jména k obrázkům:

Badatelský úkol:

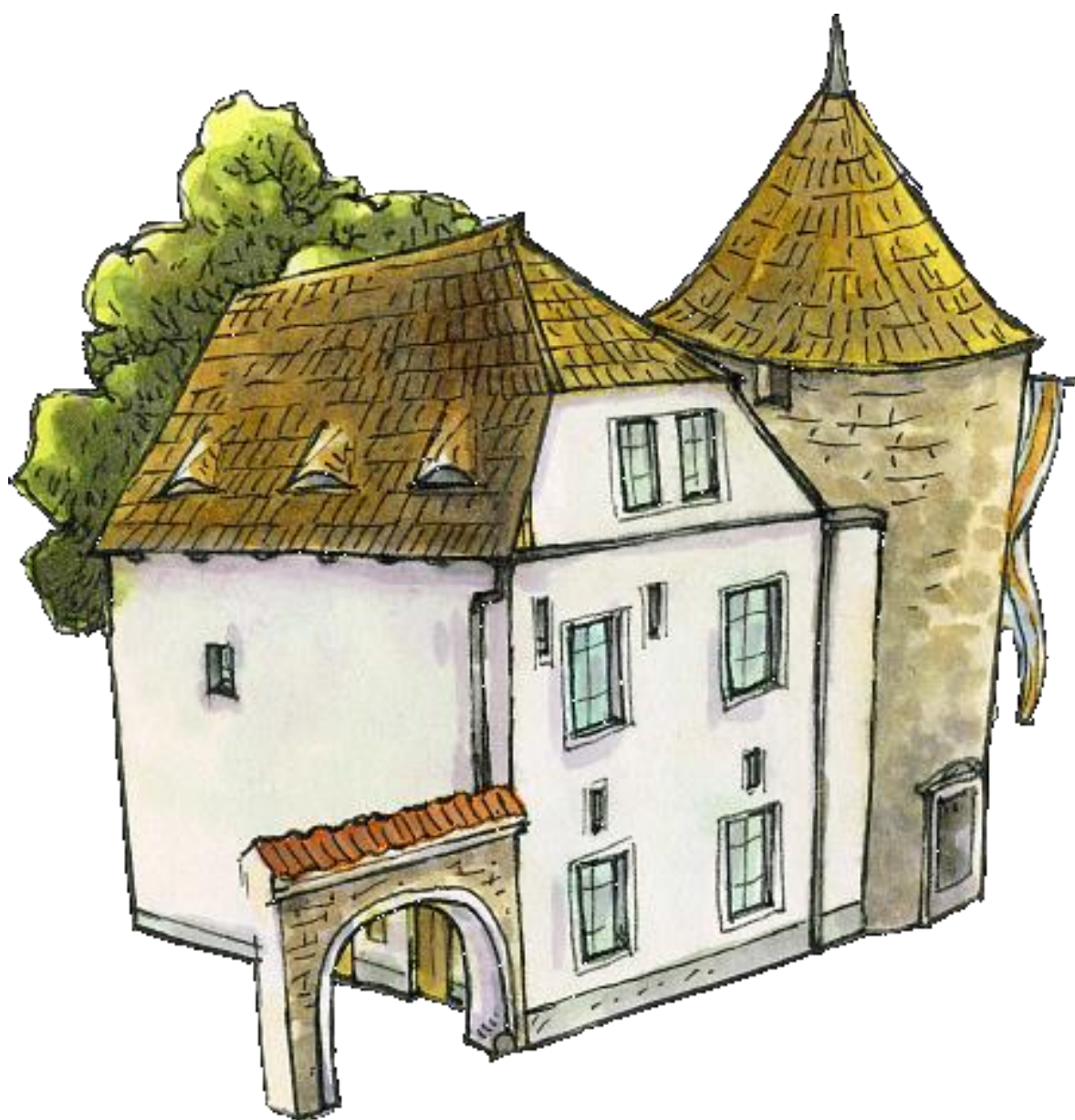
Který citát pronesl Bedřich Smetana? Poznáš autora druhého citátu?

a) „V hudbě život Čechů.“

b) „Má-li se člověk stát člověkem, musí se vzdělat.“

II.

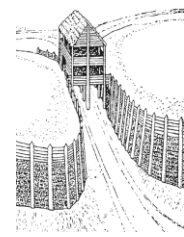
Novoměstská zastavení

Čoušky novoměstskou historií

Zastavení na Hradišti

Když se podíváme směrem od Zázvorky přes Metuji, uvidíme kopec, který se jmenuje Hradiště. Lidé toto místo osídlovali již v dávných dobách. Na Hradišti přebýval tzv. lid popelnicových polí (popel svých mrtvých ukládali do nádob), nejstarší nálezy jsou asi z 9. století před Kristem. Našla se zde řada předmětů, které vypovídají o osídlení tohoto kopce dávno před založením města. Jde především o dvě bronzové sekyrky, spony a střepy nádob. Podle archeologů patří nalezené předměty do období zhruba 1 000 let před naším letopočtem. Vlastní hradiště bylo vybudováno na západním konci a uzavíralo plochu asi 300 metrů dlouhou a 75 metrů širokou. Směrem k horám se za Hradištěm táhne ještě několik dalších návrší a i zde byly nalezeny předměty různého stáří.

Přiřaď názvy k předmětům z 11. - 9. století před Kristem:

mísa	sekyra	spona	chřestítko
------	--------	-------	------------

Z kterého období pocházejí nálezy datované od 11. - 9. století před Kristem?

a) středověk

b) pravěk

c) novověk

Badatelské úkoly:

Rozhlédněte se kolem, kde byste očekávali další osídlení již v dávných dobách? Na kterých místech naopak osídlení vylučujete. Proč?

Směrem k horám se našly další vykopávky, v podhůří kterých hor se Nové Město nad Metují nachází? Vyhledejte jejich nejvyšší horu.

Na území Nového Města nad Metují se našla bronzová spona, jedna z největších a nejzachovalejších ve střední Evropě (stará přibližně 3000 let). Jak mohla taková spona vypadat? Svoji představu porovnejte s originálem v městském muzeu.

Čoušky novoměstskou historií

Zastavení u řeky Metuje

Při pohledu do údolí spatříte řeku Metuji a sochu s příznačným názvem „Alegorie řeky Metuje“. Autorem je akademický sochař Olbram Zoubek, byla sem umístěna r. 2006.

Řeky odedávna přinášely úrodnou půdu, lidé uměli jejich okolí využívat, ale místa blízko řek většinou neobývali, s výjimkou takových stavení, jako byly mlýny či přívozy. Hlavním důvodem bylo riziko živelních pohrom. Také naše město pamatuje řadu povodní. Jedna z nejstarších pochází z roku 1581, kdy řeka strhla všechny tři mosty v okolí. Město bylo z tohoto důvodu vybudované vysoko na skalnatém ostrohu nad řekou. Současně tvořila řeka spolu se skálami přirozenou obranu proti nepřítelům.

Řeka Metuje pramení v Hodkovicích u Trutnova. Od svého pramene až k Novému Městu nad Metují teče jižním směrem a u Nového Města se tok řeky stáčí západně směrem k Jaroměři. U Jaroměře vtéká řeka Metuje do Labe. Délka toku Metuje dosahuje 77 kilometrů. Dno řeky je především kamenité a na březích se střídají lesní porosty a hájky.

Badatelské úkoly:

Jaké další důležité funkce řeka pro lidi plnila?

Kam Metuje teče a z kterého města přitéká?

Při pohledu na tok řeky si zopakujte, jak se určí pravý a levý břeh.

Podívejte se dolů na mlýn. Stojí u něho jez s náhonem. Proč se jezy stavěly?

Z jaké horniny je skála na které stojíme? Proč musí být neustále opravována?

Roku 1997 byla na velké části údolí řeky Metuje vyhlášena přírodní rezervace. Prudké údolní svahy pokrývají převážně listnaté bukové lesy s významným zastoupením javorů často značného stáří. Žije tu i řada vzácných živočichů, jako třeba čáp černý, mlok skvrnitý, výr velký nebo holub doupňák. Roste tu množství chráněných rostlin, jimž vyhovuje stín, vlhko a chlad. Jak se údolí řeky, vzdálené 4 km od Nového Města nad Metují, nazývá?

40 km severně od Nového Města nad Metují se nachází přírodní rezervace proslulá svými pískovcovými skalními útvary. Patří k oblastem s nejkvalitnějšími vodními zdroji v České republice. Jak se jmenuje? Zjistěte, čím bývala v pravěku.

Toulky novoměstskou historií

Zastavení u zámku

Jan Černčický dal vystavět pevný dvoupatrový palác, jehož druhé patro bylo pravděpodobně dřevěné, a proto hrad 1526 podlehl požáru. Pernštejnové přestavěli gotický hrad v jednoduchý zámek ve stylu italské renesance a z náměstí vytvořili první zámecké nádvoří. Stubenberkové zámek rozšířili a postarali se o důstojné sídlo. Před rokem 1574 byl postaven v těsné blízkosti zámku i panský pivovar. Zámek dostal v době, kdy jej vlastnil rod Leslie, podobu barokní. Roku 1782 na zámku přespal císař Josef II. a r. 1813 v něm několik hodin odpočíval i ruský car Alexandr. Druhá polovina 19. století byla ve znamení rychlého chátrání. Zámek se dostal do rukou více dědiců, kteří se o údržbu nestarali.

Záchranou pro zámek bylo jeho zakoupení r. 1908 rodinou průmyslníka Josefa Bartoň-Dobenína. Renovací byl pověřen brněnský architekt Dušan Jurkovič, který spolupracoval s významnými umělci své doby. V roce 1926 přenocoval na novoměstském zámku i prezident T. G. Masaryk. Neodmyslitelnou součástí areálu zámku je i terasovitá zahrada s krytým dřevěným mostem a soškami trpaslíků z dílny Matyáše Bernarda Brauna. Jedná se o karikatury (šlechticů, měšťanů, úředníků i venkovanů), kterým se také říká putto (putti). Bartoňovi zámek vlastnili do r. 1948, tehdy byl znárodněn a do roku 1991 ho spravoval stát. Od r. 1992 je zámek opět majetkem rodiny Bartoň-Dobenín. V roce 2008 byl areál zámku vyhlášen národní kulturní památkou

Badatelské úkoly:

Uspořádejte malý průzkum. Zeptejte se lidí před zámkem, zda znají alespoň tři majitele novoměstského panství. Všechny znaky a názvy majitelů jsou vyobrazeny na nádvoří zámku.

Každý správný zámek má svoje strašidla a k nim náleží i nejrůznější pověsti. Zjistěte, které pověsti se tradují o našem zámku. Připomeňte si rozdíl mezi pohádkou a pověstí.

Které významné osobnosti na našem zámku pobývaly?

Vyhledejte obrázky staveb Dušana Jurkoviče a porovnejte s mostem vedoucím do zahrad či s Bartoňovou útulnou v Pekle.

Spočítejte počet oken umístěných v mostu, který vede od zámku do zahrad.

Kolik sošek trpaslíků se nachází v zámecké zahradě?

Čoušky novoměstskou historií

Zastavení před sochou zakladatele

Jan Černčický z Kácova byl zakladatelem města a majitelem panství v letech 1501-1527. Místo pro založení si prý vyhlédl na lovu kolem roku 1481. To byl již majitelem Černčic, od roku 1484 i Krčína. Krčín a Černčice jsou tedy podstatně starší než Nové Město nad Metují. Byl to nemajetný, ale velmi ušlechtilý muž. Občané měli rozsáhlé výhody, též i náboženskou svobodu. Základní kámen prý položil osobně v místech dnešní Zázvorky roku 1501. Budoucímu městu dal název Nové Město Hradiště nad Metují. Městem v pravém slova smyslu se však stává až roku 1503, kdy na něj Jan Černčický přenesl práva z Krčína. Roku 1526 zachvátil město obrovský požár, a protože bylo dřevěné, shořelo prakticky celé. Na jeho obnovu neměl peníze, proto jej rok po požáru prodává Pernštejnům. Sám odchází do Kunštátu na Moravě, kde také ve vysokém věku zemřel. Na tamějším hřbitově nalezneme i jeho náhrobek.

Podle textu správně přiřaď

základní kámen	1481
prodej města Pernštejnům	1501
přenesení městských práv	1503
vyhlédnutí správného místa	1526
požár	1527

Dramatická výchova

- Sehrajte krátkou scénu o setkání Vladislava II. Jagelonského s Janem Černčickým z Kácova, který žádá krále o povolení k založení města.
- Sehrajte scénku, ve které Jan Černčický z Kácova klade základní kámen.

Badatelské úkoly:

Kdo je autorem sochy zakladatele města? Co vše musel mít zakladatel na paměti?

V časové posloupnosti seřaď místa, kde Jan Černčický pobýval (Nové Město nad Metují, Krčín, Černčice, Kunštát nad Moravě).

Čoušky novoměstskou historií

Zastavení v Krčíně

Krčín byl patrně osidlován již ve 13. století, je tedy mnohem starší než Nové Město. Jako první pán je zmiňován Beneš z Krčina. Poté patřil pánům z Náchoda, později z Potštejna. Jedním z důvodů vzniku byla poloha na staré obchodní stezce, která vedla od Provodova k Dobrušce. Nejzajímavější je jistě existence tvrze Budín a osudy Krčina v době husitských válek. Sám název Budín pochází z 16. století, občané tak nazývali již zpustlé budovy, zbytky rozlehlé bývalé tvrze. Stával při ní poplužní dvůr, patřila k němu i pole. Tvrz byla zničena za husitských válek, později její význam upadal.

S Krčínem je spjata známá krvavá událost za husitských válek. Po smrti mistra Jana Husa se Krčínští připojili k husitům. Roku 1420 však byli přepadeni jaroměřským hejtmanem Hynkem Červenohorským, který prý vtrhl do kostela, zabil kněze a dal svému koni pít z kalicha. Žižkova odvěta byla strašná a znamenala téměř konec Jaroměře. Roku 1421 město přepadl a nechal pobít mnoho lidí. Řeka Labe byla plná mrtvol. Je to pravda? Většina kronikářů a historiků se domnívá, že jde o vymyšlený příběh. Pravdou je, že Jaroměř přepadena byla. I kostel svatého Ducha tehdy určitě stál, je to patrně nejstarší stavební památka na Novoměstsku, nejspíše z konce 13. století. Zajímavostí také je, že mezi krčínskou farou a hřbitovem býval dřevěný most. Chodil po něm farář na hřbitov. Pod mostem podjížděly povozy.

Badatelské úkoly:

V roce 2015 jsme slavili jedno významné výročí. Víte, kolik let uplynulo od upálení mistra Jana Husa? Vzpomenete si na den jeho upálení (naš státní svátek)? Připomeňte si, mezi kým probíhaly boje zvané husitské války.

Jaké dva stromy stojí před kostelem sv. Ducha?

Prohlédněte si zvonici naproti kostelu, čím je krytá její střecha?

Středověké stezky vedoucí po dopravních cestách byly hlídány před vniknutím nepřátel. Proto byla řada míst označena „Strážnice“, zde zahořely signální ohně v případě nebezpečí. Taková stezka procházela i Krčínem. Označení se dochovalo do současnosti, najděte ulici „Na Strážnici“. Proč bývalo toto místo vhodné pro tento účel?

Vyhledejte na mapě město Jaroměř. Jaké tři řeky městem protékají? Připomeňte si, kde pramení.

Čoušky novoměstskou historií

Zastavení v Černčicích

Černčice leží 5 km jihozápadně od Nového Města nad Metují. Není divu, že mají společnou historii. První písemná zmínka je z roku 1318, kdy je doloženým majitelem černčické tvrze Arnošt z Talmberka a z Černčic. Dalším písemně doloženým pánem je Oldřich. Jeho syn Arnošt z Černčic je známý tím, že se spolu s dalšími katolickými pány zúčastnil dvou neúspěšných tažení proti husitům. Po něm Černčice převzal jeho syn Jan Černčický z Kácova, oblíbenec krále Vladislava II. a zakladatel blízkého Nového Města nad Metují. Dominantou Černčic je renesanční věž z r. 1613, postavená za Rudolfa Stubenberka. V době třicetileté války vesnice velmi trpěla nájezdy Švédů, kteří v r. 1639 vypálili nemálo místních usedlostí a lidem pobrali jejich dobytek. Ze 17. století víme, že bylo ve vsi 94 osob. Ke vsi v té době náležely osady Osíček, Osma, panský dvůr Osíček a dva mlýny. V 19. století se počet obyvatel stále zvyšoval, v roce 1854 měly Černčice spolu s Osíčkem 479 obyvatel. Tento počet je srovnatelný se současností.

O Černčicích se zpívá i v jedné lidové písničce. Znáte ji?

Badatelské úkoly:

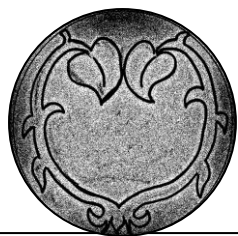
Co je napsáno nad hlavním vchodem do zvonice? Co to znamená?

Spočítejte, kolik schodů vede do věže. Kolik zvonů se ve věži nachází?

Jak se jmenuje zvon, věrná kopie zvonu, který byl na počátku 20. stol. zrekvírován pro válečné účely? V roce 2012 byl slavnostně vyzdvížen na své původní místo ve věži.

V Černčicích se narodil r. 1847 jeden známý malíř a fotograf, který se do svého rodného kraje rád vracel. Vděčíme mu mimo jiné za oltář v kostele sv. Jakuba v Černčicích, nástěnné malby a oltář v kostele sv. Ducha v Krčíně, či Křížovou cestu v kostele Nejsvětější Trojice v Novém Městě nad Metují. Jak se jmenoval?

Vyhledejte v literatuře pověst o černém psovi, kterému z huby šlehal plamen. K jakému místu v obci se pověst vztahuje? Místo je nedaleko od zvonice, zajděte se tam podívat.

Ěoulky novoměstskou historií

Zastavení na náměstí

Roku 1526 bylo město zcela zničeno velkým požárem. Blesk zapálil dům 1220, který obýval Jan, zvaný Pechek. Shořelo téměř vše, jelikož domy byly stavěné ze dřeva. Shořelo vše uvnitř hradeb a i domy přilehlé z předměstské strany. Shořely i městské listiny, sám Jan Černčický požáru přihlížel. Jediný dům, který požáru odolal, byl dům 1234. Stojí již téměř mimo náměstí. V nejstarší městské knize je však uvedeno, že Jan Pechek, majitel domu, uprchl z města, avšak za několik dní se vrátil a nabídl k odčinění škod "své tři pruty role a louku u Luštince". Město po této pohromě koupil rod Pernštejnů. V podstatě zbyly jen ruiny města. Pernštejnové se rozhodli pro radikální řešení. Na všech čtyřech stranách dnešního náměstí dali postavit jednotně řešené průčelní zdi, které daly náměstí jeho nezaměnitelný charakter.

Kašna, kterou vidíte v prostoru před zámek, je z roku 1663, vyrobena byla v Machově a dopravena na speciálně upravených saních, váží celých šest tun! Voda do ní byla vedena potrubím. Ještě před 60 lety stála na místě Smetanova pomníku. Před zámek se totiž v té době nacházel poměrně rozlehlý rybník.

Na náměstí můžete pozorovat i několik soch. Nestavěly se jen z estetických důvodů, byly především poděkováním osudu či Bohu za to, že se některé události městům vyhnuly. Ta blíže zámku představuje vděčnost obyvatel za to, že se městu vyhnula velká epidemie moru. Druhá, před kostelem, byla postavena na náklady města jako dík za ukončení sedmileté války. Třetí socha je pomník Bedřicha Smetany, je před zámek.

Badatelské úkoly

Byl blesk příčinou požáru? Kdo se jeví jako pachatel? Představte si město na počátku 16. století, co vše mohlo být příčinou požáru.

Najděte dům, který jako jediný neshořel, najděte i č. p. 1220, kde vznikl osudný požár. Jaký následek to mělo pro Jana Černčického i pro celé město? Co je v tomto domě dnes?

V řadě domů kolem cukrárny bydlel jeden známý obyvatel, zjistěte, kdo to byl.

Rozhlédněte se po náměstí, co je typické pro renesanci?

Najděte na jednom z domů na náměstí symbol beránka. Co tyto symboly nahradilo?

Proč lidé v dřívějších dobách potřebovali na veřejných prostranstvích více vody a na náměstích býval často rybník?

Čouľky novoměstskou historií

Zastavení u sv. Jana Nepomuckého

Socha sv. Jana Nepomuckého pochází z roku 1709. Je na ní lesliovský znak (Lesliové byli tehdejšími majiteli panství). Jedná se o kopii sochy, která stojí na Karlově mostě. Dříve na tomto místě stával domek, ve kterém se prodávaly kroupy. Stojíme před sochou nezobrazovanějšího českého světce. Jan Nepomucký, správně Jan z Pomuku, byl generálním vikářem pražského arcibiskupa Jana z Jenštejna. S jeho životem to sice bylo nejspíš úplně jinak, než praví legenda, ale je krásná...

„Jan zemřel mučednickou smrtí, byl svržen do Vltavy, protože králi nechtěl prozradit tajemství královny Žofie, jejímž zpovědníkem byl.“

Přiřaď tyto tři světce k charakteristikám (sv. Václav, sv. Ludmila, sv. Vojtěch).

Je označována za první českou skutečnou křesťanku a je také první českou sveticí. Babička a vychovatelka sv. Václava.

Český kníže, který jako jeden z prvních dával přednost jednání před bojem, bývá označován za patrona české země (asi 907 - 28.9.935).

Pražský biskup z rodu Slavníkovců, zakladatel Břevnovského kláštera (957 - 997).

Na jednu známou sveticí jsme „zapomněli“. O které ze svatých mluvíme?

Dcera českého krále Přemysla Otakara I., teta slavného českého krále Přemysla Otakara II. Starala se o chudé a nemocné, založila jediný původní český řád Křížovníků s červenou hvězdou a též Anežský klášter.

Badatelské úkoly:

Co drží světec v rukou?

Každého světce symbolizují tzv. atributy, rozlišovací rysy. U Jana jsou to hvězdy. Spočítejte, kolik se jich v jeho svatozáří nachází. Prozradíme, že symbolizují latinské slovo TACUI – mlčel jsem.

Jak se jmenuje král, který nechal umučit Jana Nepomuckého?

V kterých letech tento král vládl? Jak se jmenoval jeho otec?

Čoušky novoměstskou historií

Zastavení u Husovy lípy

Již ve starých dobách byla lípa symbolem klidu, bezpečí, pohody, lásky. Pod lípou se scházeli lidé při poradách, padaly zde i rozsudky nad provinilci, aby prý v ovzduší přátelské lípy nebyli soudci tvrdí. Tato naše památná lípa byla vysazena 6.7.1919, jako vzpomínka na den upálení mistra Jana Husa. Její obvod je „jen“ 189 cm.

Lípa je silná, nezdolná, když umírá, může pouštět tzv. výmladky, zárodky nového stromu a stává se tak potenciálně nesmrtelnou. Není divu, že na našem území se nachází celá řada památných lip různého stáří a velikosti. Největší naší lípou je Vejdova lípa v obci Pastviny. Odborníci odhadují její stáří na 800 let, v obvodu měří 12 metrů 50 cm. V Evropě, v Německu, roste lípa, která má obvod kmene dokonce 17 metrů. Lípa je též nejstarším stromem bývalého okresu Náchod. Jmenuje se Šrůtkova, stojí v Machově. Má obvod skoro 7 metrů. Stará je nejméně 500 let.

Lípu milují čmeláci, včely, lípa voní a každá její část prý léčí. Její květy, listy a kůra se používají zejména k zahánění horečnatých onemocnění, při zánětech, podporuje pocení, také jako obklady na unavené oči. Dobře a klidně se po lipovém čaji spí. Listy jsou chutnou přísadou různých salátů. Mají ji rádi též řezbáři. Po celé naší vlasti najdeme sochy a oltáře z lipového dřeva. Proto budme rádi, že právě tento strom se stal symbolem našeho státu.

Recept na lipový čaj

1 hrst suchého květu lípy, 0,5 l vařící vody

1. Hrst suchého květu zalijeme v konvici 1/2 l vařící vody.
2. Necháme asi 10 minut odstát.
3. Čaj přelijeme přes sítko a můžeme podávat.

Doporučení: Květy lípy sbíráme koncem června a v červenci, dříve, než se začnou tvořit kulovité plody. Vycházku k lípě můžete v tuto dobu obohatit sběrem květů.

Badatelské úkoly:

Co je zobrazené na tzv. „Husově kamení“ v blízkosti lípy? Kdo to byl Jan Hus? Jak se nazývají války, které po jeho smrti vypukly? Existovalo Nové Město nad Metují i v době těchto válek? A co Krčín? Vzpomínáš, na čí straně Krčínští stáli?

Pozorujte list lípy, odkud nese svůj druhový název?

Čoušky novoměstskou historií

Zastavení u dubu v Rezecké ulici

Dub je odjakživa nazýván králem stromů a domovem i symbolem mnoha božských bytostí. Již ve starém Řecku byl ztotožňován s vládcem bohů Diem. Jako svého boha ho vnímali i Germáni, Slované a Keltové. Snad žádný strom ale není tak pohostinný. V jeho větvích a dřevě může přebývat a žít až 500 druhů živočichů, především hmyzu. Dub je léčivý, kůra pomáhá při zánětlivých onemocněních, problémech s játry a slezinou. V dobách nouze lidé jedli žaludy, dokonce se z nich vařila káva. K jeho pověsti božského vládce přispěla i další zajímavost. Více než ostatní stromy, přitahuje blesky. Existuje přísloví, které radí, jak se chovat v bouři: „Dubům se vyhýbej, smrkům nikoliv.“

Patří mezi stromy nejmohutnější. Ten největší evropský roste ve Francii a má obvod kmene 18 metrů. Náš největší dub se nachází v Náměšti nad Oslavou, obvod je kolem 10 metrů. V kategorii stárí stromů je evropským rekordmanem. V příznivých podmínkách se může dožít věku až tisíc let, i více. Pro zajímavost, nejstaršími stromy na světě jsou zřejmě severoamerické borovice osinaté, které se mohou dožít až 4 700 let! Na našem území žije hned několik dubů, jejichž stárí se odhaduje na několik set let. Stárí tohoto dubu je odhadováno na 250 let. Byl tedy vysazen kolem roku 1750.

Badatelské úkoly:

Které naše i světové události strom „pamatuje“?

Dokážeš určit osobnosti, které by teoreticky mohly náš strom spatřit? *Karel IV., František Josef I., Marie Terezie, Tomáš Garrigue Masaryk, svatý Václav.*

Změř ve výšce svých ramen obvod našeho dubu.

Znáš ještě jiný druh dubu kromě letního? Víš, jak se od sebe liší?

Jaký druh dubu se nachází v Rezecké ulici?

Jaká je kůra dubu? Jaký je tvar koruny?

Co je to borka?

Kterí živočichové na dubu žijí nebo ho mohou využívat?

K čemu je dobrý strom?

Další náměty: proved'te frotáž kůry, nakreslete stromové skřítky, napište krátkou povídku,...

Čoušky novoměstskou historií

Zastavení před opevněním

V dobách založení města bylo napadení osad zcela běžnou věcí, kraje se hemžily loupeživými bandami. Opevnění tak zajišťovalo každému městu klidný rozvoj. Jan Černčický nebyl bohatý šlechtic, opevnění bylo tedy celkem jednoduché, ale vzhledem k tomu, že je zakladatel nechal vybudovat přímo na obvodu skalní plošiny, bylo i tak účinné, navíc tím byla skalní plocha využita maximálně. Hradby byly široké dva a půl metru, vysoké až šest. Mezi hradbami a dvorky domů byl ponechán prostor, čímž vzniklo krásné novoměstské Zadomí. Každých 40 metrů byla v hradbách zbudována bašta. Bašty byly opatřeny střelnými, které byly v dějinách města bohužel častokrát využity. Měly ovšem i jiné využití. Jedna z nich sloužila jako městská vodárna, první poschodí jedné z nich se náramně hodilo k rekreaci. Vjezd do města zajišťovaly brány. Krajská a Horská. Průjezd branami byl velmi úzký, proto také musely být zbourány.

Krajská brána

Horská brána

Badatelské úkoly:

Kolik bašt se zachovalo do současné doby? Která instituce se nachází v jedné z nich?

Která z nich se jmenuje Vodárenská?

Z jakého materiálu jsou městské hradby?

Materiál byl z hradeb postupně odebírán. Proč?

Na kterém místě jsou v současnosti hradby nejvyšší, kde nejnižší?

Odhadněte, jak vysoko se vypínají hradby nad řekou Metují.

Toulky novoměstskou historií

Zastavení u Zázvorky

Válcová věž Zázvorka byla postavena hned při budování města. Sloužila jako přímá obrana Krajské brány, která zde stála. V dolní části Zázvorky byla obávaná hladomorna. Později byla postavena přilehlá budova, ve které bylo na základě uplatňování útrpného práva vězení a mučírna. V jedné z místností je dodnes ve stropě kovový kruh.

Název Zázvorka pochází od závory, která stála před budovou. V bráně hlídala stráž, byla zde závora, padací most a branka pro pěší. Na náměstí před ZUŠ (dřívější radnice) stával pranýř, druhý prý byl i před kostelem. Pro pohanu byli ale provinivší přivazováni i na osla a k trdlici.

V současné době zde sídlí městská galerie.

Přiřaď charakteristiku k již neexistujícím branám (Krajská, Horská brána)

a) Chudší příbuzná své jmenovkyně, stavebně jednodušší. Z jedné strany chráněna hradbami, z druhé hradební stěnou domu a baštami. Frekvence od hor byla menší, terén před ní dosti svažité. Představovala těžkou gotickou, hranolovitou věž bez ozdob. Brána byla zbořena roku 1905.

b) Stavěna byla o něco později, prodělala řadu změn. Původně měla hranolovitý tvar. V renesanci ji majitelé nechali přestavět. Její zdivo bylo masivní, na stavbu použili opukových kamenů. Její výška byla totožná s výškou hradeb. Chráněna byla válcovou věží Zázvorkou. Na východní straně byla také dobře chráněna, jednak strmou skalní stěnou, jednak přistavěnou špicí, která navíc sloužila k ochraně padacího mostu. Brána ovšem v 19. století stále více vadila dopravě, proto roku 1874 došlo k jejímu zboření.

Badatelské úkoly:

Představte si, že jste ve středověku a sloužíte u Zázvorky. Co musíte vykonat při vstupu neznámého člověka do města?

Ve kterém století byly brány zbourány?

Najdeš dělové koule ve zdech Zázvorky? Jakou událost nám připomínají?

Jak se jmenuje alej vedoucí od Zázvorky k zámecké zahradě? Napovíme, že je pojmenována podle jedné příbuzné Bedřicha Smetany.

III.

Historické kvízy

Čoušky novoměstskou historií

I. novoměstský kvíz

1. Základní kámen budoucího města byl položen roku:

- a) 1401
- b) 1501
- c) 1601

2. Jan Černčický město pojmenoval:

- a) Nové Město Hradiště nad Metují
- b) Hradiště nad Metují
- c) Město Nové nad Metují

3. Jan Černčický město prodal roku:

- a) 1520
- b) 1525
- c) 1527

4. Důvodem k prodeji bylo:

- a) měšťané ho neměli rádi
- b) zemřel
- c) po požáru neměl peníze na obnovu

5. Jan Černčický je pohřben:

- a) v Kunštátu
- b) v Černčicích
- c) v Praze

6. Rod Černčických měl ve znaku:

- a) růži
- b) orlici
- c) lekno

Jak se ti dařilo?

Čoušky novoměstskou historií

II. novoměstský kvíz

1) Krčín

- a) byl založen spolu s Novým Městem
- b) je starší
- c) mladší

2) Král, který vydal povolení k založení města, se jmenoval:

- a) Vladislav Jagellonský
- b) Jiří z Poděbrad
- c) Václav IV.

3) Novými majiteli po Černčickém se stávají:

- a) Drslavci
- b) Lesliové
- c) Pernštejnové

4) Ve znaku mají:

- a) býka
- b) zubra
- c) vlka

5) Pernštejnové nechali vystavět jednotné průčelní zdi na náměstí ve slohu:

- a) barokním
- b) renesančním
- c) gotickém

6) Za klidných časů panovali ve městě po Pernštejnech:

- a) Stubenberkové
- b) Lesliové
- c) Rožmberkové

Jak se ti dařilo?

Toulky novoměstskou historií

Třicetiletý kvíz

1) Třicetiletá válka trvala:

- a) 10 let
- b) 20 let
- c) 30 let

2) Probíhala v letech:

- a) 1618 – 1648
- b) 1620 – 1642
- c) 1625 – 1660

3) Třicetiletá válka začala:

- a) v Čechách
- b) na Moravě
- c) v Německu

4) Proti sobě bojovali:

- a) katolíci proti protestantům
- b) všichni proti všem

5) Žoldnéři byli:

- a) dobrovolníci
- b) bojovníci za plat
- c) selská vojska

6) Na zámku r. 1628 došlo k

- a) výbuchu
- b) zasypaní příkopu
- c) propadnutí sklepa

7) Městu uškodili nejvíce:

- a) Švýcaři
- b) Švédi
- c) Tataři

8) Majitel zámku, který byl zavražděn v Chebu

- a) Leslie
- b) Valdštejn
- c) Trčka

9) Vesnice, které vzaly za své:

- a) Žďár a Bradle
- b) Černčice a Nahořany
- c) Slavoňov a Mezilesí

10) Magdaleně Trčkové říkali:

- a) Hloupá Manda
- b) Zlá Mařka
- c) Zlá Manda

11) Kde byste našli památky na třicetiletou válku v našem městě?

- a) ve zdech zámku
- b) ve zdech Zázvorky
- c) na dlažbě náměstí

Jak se ti dařilo?

Čoušky novoměstskou historií

Kláštevní kvíz

1) Zakladateli kláštera byli:

- a) Přemyslovci
- b) Černčičtí
- c) Lesliové

2) Před založením tu byl:

- a) hostinec
- b) kostel
- c) obchod s květinami

3) Úkolem našeho kláštera bylo:

- a) léčit nemocné
- b) modlit se celý den
- c) pěstovat léčivé byliny

4) Klášterní kostel je zasvěcen:

- a) Narození Panny Marie
- b) svatému Františku
- c) Máří Magdaléně

5) Zakladatel řádu Milosrdných bratří se jmenoval:

- a) František z Assisi
- b) Leonardo da Vinci
- c) Jan z Boha

6) Městský špitál, založený roku 1697, stával:

- a) na Rychtě
- b) na Husově náměstí
- c) v Komenského ulici

7) Ranění z dobenínského bojiště se zde léčili:

- a) za husitských válek
- b) za první světové války
- c) za války roku 1866

8) Dnes klášter:

- a) nadále slouží svému účelu
- b) je zbořen
- c) chátrá a je na prodej

Jak se ti dařilo?

Toulky novoměstskou historií

I. badatelský kvíz

Přezdívky českých knížat a králů a císařů

Na závěr jsme pro vás připravili skutečně nelehký úkol. Zjistit, komu patří následující, ne vždy lichotivé, přezdívky. S některými osobnostmi jste se během toulek novoměstskou historií setkali, některé přezdívky možná uslyšíte poprvé. Badatelský kvíz je určen pro fanoušky české historie či odborníky v hledání na internetu ☺. Seřazeny jsou od nejstaršího po nejmladšího (knížete, krále či císaře).

1. Kníže s přízviskem Ukrutný

2. Kníže s přízviskem Pobožný

3. Český Achilles

4. Král železný a zlatý

5. Král Kaše

6. Král Cizinec

7. Otec vlasti

8. Liška Ryšavá

9. Husitský král

10. Král Dobře

11. Zimní král

12. Starej Procházka

Jak se ti dařilo?

Čoušky novoměstskou historií

II. badatelský kvíz

Znamé české dvojice

Pokud vás hledání nepřestalo bavit, máme tu ještě jeden kvíz. Máte za úkol zjistit, které známé dvojice k sobě patří. S některými osobnostmi jste se již určitě setkali, jedná se o notoricky známé dvojice, jiné vás možná trochu potrápí. Prozradíme, že mohou tvořit i manželský pár.

1. Ludmila a
2. Václav a
3. Oldřich a
4. Břetislav a
5. Závěš a
6. Eliška Přemyslovna a
7. Blanka z Valois a
8. Johanna Bavorská a
9. Johana z Rožmitálu a

Jak se ti dařilo?

Řešení pracovních listů a kvízů

Pracovní listy

Jan Černčický z Kácova

2. Propojenost rodů
3. Vladislav II. Jagellonský
4. Přesmyčky – Metuje, Hradiště, Kácov, Zakladatel
5. Jan Černčický zemřel ve vysokém věku v Kunštátu na Moravě

Pernštejnové

1. Mají ve znaku zobra
2. Baroko, renesance, gotika
3. V Itálii ve 13 – 14. Století
4. Leonardo da Vinci – vynálezce, malíř, sochař, Michelangelo Buonarroti – sochař, architekt, malíř, Dante Alighieri – básník

Badatelský úkol – Pardubice

Stubenberkové

1. Štýrsko, Rakousko
3. Výbuch střelného prachu
4. Třicetiletá válka

Badatelský úkol – Černčice

Třicetiletá válka

1. Byl zabaven
2. Albrecht z Valdštejna
3. N N P
4. Ruční palná zbraň

Klášter milosrdných bratří

2. Přesmyčky – oltář, klášter, baroko
4. Chtěl odčinit vinu rodu na vraždě
5. Bedřich Smetana

Badatelský úkol – Kuks

Rezek a lázně

2. Miroslav Tyrš a Jan Neruda

Badatelský úkol - Běloves, Ida

Hrad Výrov

1. Frymburk, Rýzmburk
2. Bezděz, Křivoklát, Zvíkov
3. Zeď a příkop
4. Kulíšek nejmenší
5. 13. století, Metuje a Bohdašínský potok, trojúhelník, desetimetrový, pustý, vězení, matka krále, Alois Jirásek

Kostel Nejsvětější Trojice

1. Syn, duch, otec
2. Svatého Václava
3. Dobenín
4. Velká svíce
5. 14
6. Petr Chelčický, byl zděný, krypta

Badatelský úkol – na zdi bývalého hlavního vchodu

Smetanovi

1. Vše je pravda
3. Dvořák – Nelahozeves, Smetana – Litomyšl, Janáček – Hukvaldy, Škroup – Osice
4. Smetana, Dvořák, Janáček, Škroup

Badatelský úkol – Smetana, Komenský

Kvízy

První novoměstský

1b, 2a, 3c, 4c, 5a, 6c

Druhý novoměstský

1b, 2a, 3c, 4b, 5b, 6a

Třicetiletý kvíz

1c, 2a, 3a, 4a, ale i b ☺, 5b, 6a, 7b, 8b, 9a, 10c, 11b

Kláštevní kvíz

1c, 2b, 3a, ale i b, 4a, 5c, 6c, 7c, 8c

První badatelský

1. Boleslav I.
2. Boleslav II.
3. Břetislav I.
4. Rudolf I. Habsburský
6. Jan Lucemburský
7. Karel IV.
8. Zikmund I. Lucemburský
9. Jiří z Poděbrad
10. Vladislav Jagellonský
11. Fridrich Falcký
12. František Josef I.

Druhý badatelský

1. Ludmila a Bořivoj / ale i Václav /
2. Václav a Boleslav
3. Oldřich a Božena
4. Břetislav a Jitka
5. Záviš a Kunhuta
6. Eliška Přemyslovna a Jan Lucemburský
7. Blanka z Valois a Karel IV.
8. Johana Bavorská a Václav IV.
9. Johana z Rožmitálu a Jiří z Poděbrad

Použitá literatura

Knižní zdroje:

DVOŘÁČEK, Bohumil. *Nové Město nad Metují (Pohledy do minulosti)*. 2. vyd. Nové Město nad Metují : Městský úřad, 2000, 470 s. ISBN 80-238-5947-1

HARTMAN, Ladislav. *Staré a nové Nové Město nad Metují*. 1.vyd. Nové Město nad Metují, 2007, 190 s. ISBN:978-80-254-7187-6

KOUDELKOVÁ, Věra. *Nové Město nad Metují v pověstech a vyprávěních*. 1. vyd. Nové Město nad Metují : Městská knihovna, 2004, 185 s. ISBN 80-238-6255-3

NÝVLT, Karel, Václav. *Josef Ladislav Šichan, malíř, fotograf a jeho doba*. 1.vyd. Černčice, Nové Město nad Metují : Městské muzeum, 2015, 143 s. ISBN 978-80-87743-06-5

Internetové zdroje:

Nové Město nad Metují [online]. [cit. 2015-09-12]. Dostupné z WWW: <novemestonm.cz/turista>.

Městské informační centrum [online]. [cit. 2015-11-12]. Dostupné z WWW: <infocentrum-nmmn.cz>.

Městské muzeum [online]. [cit. 2015-11-12]. Dostupné z WWW: <muzeum-nmmn.cz>.

Černčice [online]. [cit. 2015-09-12]. Dostupné z WWW: <cerncice.eu/predstaveni-obce>.

WIKIPEDIA. *Vladislav Jagellonský [online]. [cit. 2015-13-12]. Dostupné z WWW: <cs.wikipedia.org/wiki/Vladislav_Jagellonský>.*

WIKIPEDIA. *Pernštejnové [online]. [cit. 2015-12-12]. Dostupné z WWW: <cs.wikipedia.org/wiki/Pernštejnové>.*

WIKIPEDIA. *Stubenberkové [online]. [cit. 2015-13-12]. Dostupné z WWW: <cs.wikipedia.org/wiki/Stubenberkové>.*

Zámek Nové Město nad Metují [online]. [cit. 2015-13-12]. Dostupné z WWW: <zameknm.cz/cs/o-nas.html>.

WIKIPEDIA. *Svatý Jan Nepomucký [online]. [cit. 2015-13-12]. Dostupné z WWW: <cs.wikipedia.org/wiki/Jan_Nepomucký>.*

Obrázky:

CHLUD, Tomáš – kresby památek Nového Města nad Metují

WIKIPEDIA. *Vladislav Jagellonský* [online]. [cit. 2015-12-12]. Dostupné z WWW: <upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/6/6c/Vladislaus_II_of_Bohemia_and_Hungary.jpg>.

WIKIPEDIA. *Stubenberkové* [online]. [cit. 2015-12-12]. Dostupné z WWW: <cs.wikipedia.org/wiki/Stubenberkové#/media/File:S-Scheibler447ps.jpg>.

„Znám já jeden krásný zámek“ LIŠKOVÁ, Marie, HURNÍK Lukáš. *Hudební výchova pro 4. ročník základní školy*, Praha : SNP, 2006, 103 s. ISBN 80-7235-322-5

Mušket, přílba, meč [online]. [cit. 2015-13-12]. Dostupné z WWW: <<http://www.lovecpokladu.cz/home/tricetileta-valka-vyzbroj-418>>.

WIKIPEDIA. *Bedřich Smetana* [online]. [cit. 2015-13-12]. Dostupné z WWW: <cs.wikipedia.org/wiki/Bedřich_Smetana>.

WIKIPEDIA. *Antonín Dvořák* [online]. [cit. 2015-13-12]. Dostupné z WWW: <cs.wikipedia.org/wiki/Antonín_Dvořák>.

WIKIPEDIA. *Leoš Janáček* [online]. [cit. 2015-13-12]. Dostupné z WWW: <cs.wikipedia.org/wiki/Leoš_Janáček>.

WIKIPEDIA. *František Škroup* [online]. [cit. 2015-13-12]. Dostupné z WWW: <cs.wikipedia.org/wiki/František_Škroup>.

Muzeum východních Čech [online]. [cit. 2015-11-12]. Dostupné z WWW: <muzeumhk.cz/ukazky-z-archeologicke-sbirky.html>.

„Kdyby byly Černčice“ DANIEL, Ladislav. *Škola hry na sopránovou zobcovou flétnu 1.díl*, Praha : Pantho, 2002, 40 s. ISMN: M-2050-0480-4>.

Hradby a brány [online]. [cit. 2015-13-12]. Dostupné z WWW: <novemestonm.cz/turista/pamatky/hradby-a-brany>.

Poděkování:

Městskému muzeu v Novém Městě nad Metují za laskavé zapůjčení kreseb od Tomáše Chluda.

Ing. Josefu Kovářičkovi za tisk, grafické úpravy a laskavé zapůjčení fotografií Nového Města nad Metují.